

ipsum Deo sacrificare contendit, necesse est ut, postquam lavacro sacri fontis abluitur, diversis etiam virtutum vestibus induatur. Sacerdotes tui induantur justitia (*Psal.* cxxxix, 9); quatenus qui in Christo per baptismum novus homo renascitur, non jam pelliceas tunicas, mortalitatis videlicet indices vestiat; sed deposito veteri homine novum induat, et in eo per mundæ conversationis studium innovatus vivat.

VII. Et notandum quod omnes illæ vestes lineæ describuntur. Linum quippe ad candorem cum labore perducitur, et virtutum vita non acquiritur sub torpore desidie, sed in laboriosæ potius exercitio disciplinæ. Purificati igitur, dilectissimi, per novi baptismatis sacramentum, induamus nos lineam tunicam, ut candor nos sanctæ conversationis exornet; feminalibus verenda tegantur, ut dum honestæ vitæ tegmen assumitur, præteritorum criminum ante Dei oculos turpitudine celetur. Unde David: « Beati, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (*Psal.* xxxix, 1). » Zona, inquit, linea constringamur, capiti quoque cidaris imponatur, ut præcincti in veritate lumbos mentis protegatur, galea salutis. Si sic nimirum et veteris peccati squalore purgati, et novæ conversationis nitore conspicui digne celebramus paschale mysterium, et beatorum martyrum veraciter imitamur exemplum. Nec desperetis, frater mei, licet adhuc infirmi, licet exterioribus fortassis adhuc actibus implicati, non desperetis ad martyrum vos consortium pertinere, qui martyrum victorias recognoscitis vos ex cor-

A de diligere. Quinque certe Salsaath filia inter fratres suos noscuntur hæreditatem, Moyse constituyente, sortita (*Num.* xxvii). Quinque nimirum et feminae, ut per quinarium numerum filiarum exterior occupatio; per muliebrem vero sexum infirmitas designetur. Jonatha quoque in quodam inter utrumque meditullio positus, nec cum Saul remansit in malis; nec David æquiparari potuit in bonis. Sed, quia dilecto Dei Prophetæ fuit amicus, et de futuro ejus gavisus est fraterna benignitate successu; hic creditur ab ejus consortio nunc in spiritu non esse divisus, cui, dum in carne viveret, unanimiter exstitit in amore conjunctus.

VIII. Nos autem, dilectissimi, qui exagitantem Saul spiritum malum, auxiliante Deo, post terga dimisimus, imo, qui Pharaonis exercitu in mari Rubro dimersum per virtutem paschalis sacramenti evasimus, pro carnis tamen infirmitate adhuc versamur in cremo, transeamus ad vitæ perfectionem, ad terram scilicet lacte et melle manantem; egressi de Sodomis non in Segor diutius immoremur; sed liberati cum Lot montis verticem celeriter ascendamus, quatenus qui inter ipsa tirocinii rudimenta jam beatorum martyrum cœpimus adgaudere triumphis, quandoque ad hoc etiam provehamur, ut discamus et ipsi triumphare cum sanctis; et ipse sit fortitudo nostra, dum protegit, cum factus est pretium, cum redemit, Jesus Christus Dominus noster, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto vivit, et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

ANNO DOMINI MCLIII

ROBERTUS PULLUS

CARDINALIS ET CANCELLARIUS

PROLEGOMENA

(Opp. Roberti Pulli, Parisiis anno 1655, fol., curante Hugone MATHOUD, monacho Benedictino.)

ILLUSTRISSIMO ECCLESIAE PRINCIPI
LUDOVICO HENRICO DE GONDRIEN

ARCHIEPISCOPO SENONENSI

GALLIARUM AC GERMANIAE PRIMATI.

En Phœnicem quondam incidioso funere functum, archipræsul illustrissime, sed non impari gloria tuis nunc vrimum radiis redivivum. Quod felicitati publicæ tandem reddendus a te vitam amaverit auferri, vir-

tutis tuæ privilegium est, cui vel semel arrisisse, certa est ad securitatem via; nec timebit interitum apud secuturas ætates sui memoriam, quam ipse commendabis tui nominis fama; quæ quantum apud posteros valutura sit, ex eo conjicere liceat, quod jam apud omnes obtinuit, quibus ex animo sedet virtutem colere, vel mirari. Quem enim renascentem et novis implicitum cunis fortuna melior excepisset, quam ut illius sequeretur sinu, in quo cum Musis omnibus pietas adolevit; cui a puero sapientia comes, nec animi præstantia minor indoles virtutis?

Ita est, archipræsul illustrissime, erga nullum liberalior natura fuit, nullus fuit fortunæ charior; sed infra te fuit quidquid infra sapientiam esset. Sciebas nasci principem, fortunæ plerumque ludibrium esse; magnum fieri et illustrem, partum esse sapientiæ, et gloriæ fructum. Hinc licet splendore natalium sis eminentior, ita tamen quæsisti ex moribus claritatem, ac si nullam ex genere contraxisses. Eminere te splendore natalium dico, cui vetus Hispania sanguinis propinquitate cohæret, ex inclyto nuptiarum fœdere Cardonensium ducum in Catalaunia (a quibus originem ducis) cum regiis stirpibus Arragonensium principum comitumque Fuxensium et Armeniacorum. Cui non imparem generis splendorem adfundit, duplici tuorum aucta connubio Castillonensium domus apud Medulos, Cypriorum regum ex serie Lusignianorum, generosa propago. Cui etiam novis fœderibus addicti cum Terminensibus Bellogardii duces, summi Galliæ hippocomi, marescalli, ipsoque patriciatu insignes. Sed is titulus quo magis eminet ingenita tibi nobilitatis apex, regum est in tuos antiquissimus amor, favor assiduus; quos ut sibi nusquam degeneres, pene hæreditariis honoribus auctos, ad ipsius etiam secundæ in Gallia dignitatis gradum evexere; eo tamen fortunæ genio ut virtuti non secius quam amori indulserint. Quod enim parens, avus et atavus tui Bearnensium ac Navarrae proreges fuerint, prudentiæ illud singularis. Quod regi a corporis tutela præcipuus, ejusque Machærophoris præfectus, vater, fidelitatis notissimæ; quod denique omnes, utriusque ordinis Conchyliati et S. Spiritus, Milites Torquati, eximie fortitudinis insigne fuit. Cujus, ut avitæ, specimen produnt satis in gentilitio stemmate succisa illa Maurorum capita, quæ pro symbolo scutoque Ludovicus IX testis oculatus concessit præstantissimo illi equiti De Gondrin, qui singulari apud Syros certamine totidem extinxerat, circumstantibus utrinque copiis, ipsoque sanctissimo rege. Hæc, inquam, archipræsul illustrissime, quædam tuæ nobilitatis decora, quæ cum aliis ad gloriæ camulum suffecerint, vix tuæ rudimentum fuerunt.

Tot majorum ceras, quibus recensendis alii pene toti incumbunt, illustrare maluisti quam lustrare; eo solo lumine delectatus quod emitteres, non quod admitteres. Unde major tibi ad pietatem impetus, jugisque cura divinis dotibus mentem informandi. Testis ille litigantium inter se virtutum felicissimus ardor, quæ prior tuum pectus impleret, ornaret animum. Tantis virtutibus tuis, clerus amplissimus; curæ, populus; doctrinæ, cathedra; prudentiæ, virgæ pastoralis; fidei, annulus; auctoritati, insulæ; crux ad exemplum; sapientiæ tandem tuæ, sedes illa debebatur, ut regendo Ecclesiæ clavo tua manus.

Et hæc quidem, archipræsul illustrissime, eximia animi tui decora celeberrimo cardinali tui nominis invidiam fecerunt, ut hic supplicem haberes illius purpuram. Sed quem posteritati sacrabis tuis auspiciis, etiam tibi habebis immortalis gratitudinis jure et obsequii voto. Ibit liber per omnes orbis provincias suo nomine securus, sed auctoritate tui prope inflatus, suæque famæ, quam habet sincerissimam, tuam addet, in cujus æternitatem pene omnia consentiunt.

Hujus muneris, ut gloriæ (serio scilicet tuis laudibus incumbendi) non mediocrem partem familiari atque hæreditario fato mihi videor posse vindicare. Nec enim tui apud nos levis est cura; nemini sanctior; nemini charior archiepiscopus Senonensis quam monachis Sancti Petri Vivi, apud quos, quidquid habetis dignitatis initiatur; quidquid sanctitatis, in nos refunditur. Scis enim antecessorum exemplo hic vigere vestrarum Insularum encania sedisque natalem; hic emicare vestræ lucis auroram; nec nisi clavibus Petri aditum patere in Stephani domum. Sed sanctior adhuc tuorum ad nos regressus, quam egressus illustrior; utque sol quam in ortu major est in occasu, quos tantum pontifices emisimus, recipimus sanctos; et quibus initiandis, cathedram, ut mos est, aptavimus; redeuntibus ad nos ereximus altaria. Ita est, archipræsul illustrissime, quot fere sanctos colitis, quot illustres inter antiquos, numeratis vestræ metropolis antistites, propemodum sunt nostri educationis titulo et sacri lycæi auctoritate, quia hic litteras et pietatem edocti; monasticæ interdum professione vitæ, sedis inauguratione, jure sepulturæ. Sed magis adhuc erimus tui, quod tam facilis ingenituque tibi ad amorem propensio sit nobis non impar stimulus ad æmulationem affectus in nos et pietatis majorum, quibus (ut ipsi ex summa erga nos benevolentia judicabant) nulla religiosior domus quam nostra; nulla familiarior, acceptior aut sanctior nulla. Quanta eorum in nos arserit flamma, vel ex cineribus satis conjicies, quibus in quadraginta et amplius tumulos nostra humus assurgit. Sub hisce nobilibus amoris exuviis avitum ignem forebis; nec deerunt incentiva dum æternum agnosces in nobis mutuas grati animi, obsequii et reverentiæ vices. Cujus equidem epud nos juratæ fidei manum hic obsidem damus, non hujus tantum operis nuncupatione, sed eo quo se potissimum obligat sacramento,

Illustrissimæ tuæ Dominationi, devotissimus F. HUGO MATHOUD monasterii Sancti Petri Vivi, congregationis Sancti Mauri Benedictinæ asceta.

SCHOLIASTES AD LECTOREM.

Dudum est, Benevole, quod eruditorum votis fecissem satis, hujus Pullini fetus natalem efflagitantium, nisi certus ex amicorum relatione quasdam alias auctoris elucubrationes delitescere in Anglia, unam in Suecia, studuissem prius, oppidoque impensius, nullum non movere lapidem toto triennio, si vel unam ex illis nancisci possem, qua in justam voluminis amplitudinem opus excresceret. Urebat animum rei litterariæ bono deditissimum ingens desiderium restituendi Musis Apollinem suum; nec inutiles rebar moras, quamvis ingratae forent plerisque, si saltem provocarem ad exemplum diligentiam Anglorum, a quibus repulsam passus, id unicum extorquere potui spem, eos operam duros ne diutius vili silentio apud suos intereat vir apud omnes immortalitatis laurea coronandus.

Par fuit in Suecos conatus. par etiam votorum meorum excidium; licet eruditione viri cl. Valesii fratres, quorum humanitati plura debeo, non semel sollicitaverint apud illam gentem sibi notissimos, ut ms. codicem, qui Roberti nostri sermones continet (aut illius saltem apographum) invitis olim dominis, nempe Floriacensibus cœnobitis, ereptum cum pluribus aliis, remitti curarent.

Isthæc obiter commemorata volui, ut scires, lector, cur tandiu dilatus operis istius partus; quod jam ab anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo cum nostris in illud observationibus excepisses, nisi tantumdem temporis destinassem revocaturus ab exsilio codicem illum præcipiti manu inuletatum.

His igitur frustra perfunctus curis, ut aliis præstantissimi ingenii fetibus, nec minus lucem aventibus possem obstetricari; unam solum tibi, lector, offero, at nobilissimam illius studiorum partem, quam secutus ipse sui sæculi fatum, *Sententias* inscripsit. Codicem habuimus ab celeberrima nostra Sancti Remigii Remensis abbatia, optima manu exaratum, et calamo ipsi auctori vel dictanti vel scribenti, cœvo.

Feliciter inciderat in manus unius ex nostris, reverendi Patris D. Alexii Edouard, lycæi apice et eruditionis varix fama suos inter percelebris; qui ex assidua lectione genium auctoris assecutus, miratusque liberalem in eo scribendi indolem, ubique operis sparsa vividæ rationis lumina, *Sententiarum* pondus, jugemque ex SS. Patrum placitis, Augustini potissimum, texturam; doluit invisos hactenus publicæ luci tanti sideris radios, quos ut explicaret, jam propria manu codicem exscripserat, cætera dubio procul in finem operis graviter impensurus: sed ad sacrum pulpitem Corbeiam evocatus, inde-

A que Compendium, ubi philosophiam publice summa est cum laude professus, gratissimo sibi munere defungi non potuit.

Urgebant interim hujus operis editionem doctissimi quique, Parisiensis præsertim Academiæ, ad quos tanquam ad solares radios Pullum hunc probandum, aquilarum instar, adduxerat noster Lucas Dacherius; quorum precibus parere jussus, rem aggressus sum viribus meis imparem, et, ni fallor; eorum votis indignam. Quid tamen curæ studique impenderim, paucis enuntio.

Primo. Veritus in auctore non sponte facili, aliqui Christianissimo, quosdam obices qui incautos possent remorari; et præsertim in difficillima questione de ordine assumptionis partium humanitatis, animæ scilicet et corporis, a Verbo divino, suspicatus ejus sententiam prorsus, singularem nec fore tutam apud eos qui verbo tenus fidei dogmata norunt, nisi facem quis præferret e littore, cunctaque reducerentur ad juris apices, puta ad sacræ Scripturæ sensum ab Ecclesia aut unanimi Patrum ex professo scribentium consensu firmatum; ad œcumenicorum conciliorum canones; et ad summorum pontificum decreta; quæ tria funiculum triplicem nectunt, ruptu difficilem: postquam plures sincerissimæ famæ theologos cum eminentissimæ, domus, tum regis Navarræ scripto ac voce conveni, quibus nihil dignum obelo visum est, eorum tamen ductus consiliis, notas quasdam et observationes adjeci, quibus quæ difficilia, explanantur; quæ obscura, revolvuntur; delibantur alia; cætera illustrantur; ubi potissimum sacri fori methodum et praxim Pullus expendit.

Secundo. Sanctorum Ecclesiæ Patrum auctoritates, et inhærentem eorum scitis mentem auctoris nonnunquam produximus in notis, adjectis, eruditionis gratia, dum libuit, plurium aliorum sententiis ad quas etiam potuit intendisse: idque frequentius in gratiam Augustini, cujus doctrinæ deditissimus vix paginam habet ubi non collimet ad ejus dictata. Sed, ne quid fictionis obrepat aut ingrati silentii, multo certe plures prætermisimus, huic diligentix impares et labori; vel quod destinata prius studia, identidem alio revocarent. Cujus peccati (nisi præstet ignoscere) nobiscum luent pœnas qui juvenili calamo operam injunxere nonnisi viribus adultis idoneam.

Tertio. Cum id Pullo cedat in cumulum laudis quod prius theologiam evulgaverit, quam scripserit suam Magister *Sententiarum*; uti præter alios adnotavit P. Jacob a S. Carolo in ejusdem Pulli panegyrica synopsi, operæ pretium ideo duximus ejus-

dem Petri Sententias ad Pullini textus oras indig-
tare; et ubi rei momentum exigebat, adhibitis
utrinq̄ue asteriscis Lectori velut indicibus quam
mutuo conspectu invicem cohærent hæc duo
nascentis scholasticæ theologiæ sidera; et (si forte
mutuati luminis suspicio sit) uter alteri prior il-
luxerit.

Quarto. Ex conscripto ab auctore operis prologo
certum est plures singulis capitibus appositos fuisse
numeros seu notas arithmeticas; totidemque rursus
præfixas illis capitum lemmatibus quæ ipsi Pro-
logo proxime subjacent. Verum desideratas in no-
stro codice, supplere non licuit ob defectum alte-
rius. Ididem causæ est cur in quædam errata, et
forte mutila, Lector, incides, præter alios typogra-
phiæ nævos; quibus mederi facillimum, si præsto
fuissent alii codices: nec in his sensui nostro stan-
dum esse duximus, rati eruditum quemque, ut in
aliis sic in istis consultius opem laturum.

Quinto. Hic paucis aperienda fuisset methodus et
via cui Pullus institit hocce toto opere; præmit-
tenda etiam Librorum seu singularum partium syn-
opsis. Sed huic posteriori occurrit ipse, delineata
in operis fronte cujusque capitis epigraphe sum-
maria.

Alterum sat digestum habes in observationibus,
ubi se potissimum dedit occasio leviter perstrin-
gendi primos impetus lascivientis scholasticæ tunc
temporis vix cunas egressæ, quibus licet parcissime
concesserit Pullus, ætati tamen illi nonnunquam
indulsi, in qua vix credebatur illicitum rationi cu-
riosius introspicere in ipsum fidei sacrum pene-
trale. Suffecerit monuisse ex dictionum metathesi
quam frequentiore habet, obscurum reddi con-
textum illius, ut proinde rudioribus serio visu sit
opus dum in illas tricas inciderint.

Nec damnabit opinor, nisi rigidus quispiam Ari-
starchus, quam non semel ferre præ se videtur spe-
ciem dubitantis sub hujus involuero vocis *fortasse*,
in rebus quas certo fideque divina credimus. Hanc
enim disputantium larvam germanis veritatis obtu-
tibus nec infensam nec invisam ostendimus in notis,
quin theologis familiarem peneque necessariam, a
quorum proinde Scholis nusquam exsulavit proble-
matica ratio disputandi: non ut liberum sit pro in-
nata sibi libidine utriusque problematis parti assen-
tiri, sed ut ea quærendi methodo fidei splendor, quæ
unice placet uberius elucescat. Hoc Pullus, hoc Tho-
mas, alique scholæ antistites, sed ille subtilius
(quæ scrupuli causa) iste patenti mendacii furo sic
veritati suffragium parant. Quare mihi præclare
petrus Pictaviensis noster part. iii, cap. 21: *Licet*

*tanta sit certitudo fidei, tamen licet nobis dubitare
de articulis fidei, et inquirere et disputare. Non dico
quod dubitemus an veri sint articuli fidei, sed de
modo, etc.*

Quod ad nostras in Pullum observationes attinet,
nihil te monitum lectorem velim, nisi quod promi-
scuo librorum apparatu usus, antiquioris præser-
tim editionis, quæ quandoque discrepat a recen-
tiori tam librorum lemmatibus quam divisione ca-
pitum, tibi forte moras aut nauseam pariturus sim,
vel (quod tetrius) male fidei suspicionem, cum il-
lius experimentum facturus eris, nisi occurrerem
hoc gestæ rei brevi signaculo. Ad illam variantium
codicum tumultuariam congeriem me adegit vacuum
illa suppellectili monasterium Senonense in quo ul-
tra integrum annum huic fovendo Pullo incubui; ut
proinde extraneis libris mihi fuerit opus, et anti-
quæ, ut dixi, lectionis; nisi quos apertissima manu
suppeditavit illustrissimus ac reverendissimus D.
Ludovicus Henricus de Gondrin, archipræsul Seno-
nensis, plurimis a me titulis commendandus, sed
post insitas vigilantissimo pastori dotes, pari cum
nobilitate munificentia notissimus.

Sed ut alios, per quos profecerim, lector, non
nescias; præter jam a me memoratos in observa-
tionibus, DD. de Sainte-Beuve, et Joannem de Lau-
noy, qui cæcutienti lucem pluribus affuderunt; in
partem etiam laudis ut oneris succedent doctissimi
viri D. Carolus de Hanniques de Benjamin, archidia-
conus Stampensis in Ecclesia Senonensi, nec non
ejusdem ill. D., archiepiscopi vicarius generalis, et
officialis; D. Pereyret, regiæ Navarræ præfectus; et
R. P. Hilarion Le Febvre, meus in theologia magi-
ster: quorum litteris aut presenti eruditione refe-
ctus, plura sum ausus quam quæ sponderet animus.
At, ne recensionis ordo displiceat, nullum me te-
nuisse sincerissimus profiteor.

Ab hac gratiarum serie discretum volo, cui certe
potissimam totius elucubrationis partem, Lector
debes, R. P. D. Lucam Dacherium, monasterii
S. Germani a Pratis bibliothecarium, cujus ope,
hortatu, privatis et publicis pro me studiis, et cre-
bra litterarum ac schedularum transmissione, quæ
nullus poteram, hic utcumque confecta vides. Sed
(quæ votorum summa erat) me Senonis pertinaciter
commorante, prælo currenti præses adfuit, et beni-
guissima manu corrector; quamvis ægra semper
valetudine, et melioribus Musis (quibus pene an-
nuis frueris) detentus, vix tanto muneri potuisset
esse satis, nisi tibi studuisset mihi que. Vale.

E Monasterio S. Petri Vivi Senonensis.

Idibus Maii MDCLV.